

2023-11-07

Justitiedepartementet

103 33 Stockholm

**Varken hora eller kuvad (VHEK), svar på remiss av:
*Förstärkt skydd för den personliga integriteten. Behovet av
åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och
oskuldsingrepp samt omvändelseförsök (SOU 2023:37)***

Varken hora eller kuvad (VHEK) är en antirasistisk och feministisk förening som sedan 2005 har arbetat för att uppmärksamma hedersrelaterat våld och förtryck. Vår organisation har i flera år bedrivit ett aktivt påverkansarbete för att få till stånd ny lagstiftning på just de områden som den här aktuella utredningen behandlar.

VHEK välkomnar utredningens förslag om att i brottsbalken införa en ny straffbestämmelse rörande oskuldskontroll. Vi menar dock att straffvärdet för detta brott måste vara högre än vad som anges i den straffskala om böter eller fängelse i högst ett år, som föreslås i utredningen.

VHEK välkomnar också utredningens förslag om en kriminalisering av oskuldsingrepp genom en utvidgning av lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor (1982:316).

VHEK är positiva till utredningens förslag om att utvidga de möjligheter till beslut om utreseförbud som idag finns i lagen om vård av unga (LVU), till att också gälla fall där det finns en påtaglig risk för den unge att föras ut ur landet och utsättas för oskuldsingrepp eller oskuldskontroll. Vi har sedan tidigare drivit krav om att detta utreseförbud även bör omfatta så kallade uppfostringsresor och omvändelseterapi.

Parallellt med den här aktuella *Utredningen om åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet* (Ju 2021:16) har även en annan utredning lämnat ifrån sig departementsskrivelsen *Ett utvidgat utreseförbud för barn* (Ds 2022:9). I det senare betänkandet ges också ett förslag till ny lagtext om en utvidgning av utreseförbudet. VHEK föreslår att dessa båda utredningsförslag bäst kan sammanfogas i en ny lydelse av LVU 31 a §. Nedan redovisar vi ett förslag till ny lagtext där *röd text* markerar de tillägg som föreslås i SOU 2023:37 och *blå text* markerar det tillägg som föreslås i Ds 2022:9:

“Om det finns en påtaglig risk för att någon som är under 18 år förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse, könsstympas *eller genomgå ett oskuldsingrepp eller en oskuldskontroll* ska han eller hon förbjudas att lämna Sverige (utreseförbud). *Utreseförbud ska även beslutas om det annars finns en påtaglig risk för att den som är under 18 år förs utomlands eller lämnar Sverige och att hans eller hennes*

hälsa eller utveckling skadas på grund av 1. fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i boendemiljön under utlandsvistelsen, eller 2. den unges missbruk av beroendeframkallande medel, brottsliga verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende under utlandsvistelsen.”

Med ovan redovisade förslag om ny lagtext tillmötesgår på ett tydligt sätt målet att fall där det finns en påtaglig risk för en ung person att föras ut ur landet och utsätts för oskuldsingrepp eller oskuldskontroll är tillräcklig grund för beläggande utreseförbud, samtidigt som domstolarna också ges samma möjlighet i fall som handlar om uppfostringsresor eller omvändelseterapi.

VHEK välkomnar utredningens förslag om att kriminalisera underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott.

VHEK är starkt kritiska till att utredningen inte föreslår någon kriminalisering av utfärdande av oskuldsintyg. Socialstyrelsen har i ett meddelandeblad från 2018 klargjort att läkare som upprättar oskuldsintyg bryter mot patientsäkerhetslagens krav på att all sjukvård ska bedrivas utifrån ”vetenskap och beprövad erfarenhet” (Patientsäkerhetslag [2010:659] 6 kap 1 §.). Trots detta förtydligande så finns det idag inget känt fall av utfärdande av oskuldsintyg eller genomförande av hymenoperation som fått några rättsliga följder, vilket också konstateras i utredningen.

Utredarna nämner att utfärdande av oskuldsintyg förstärker och bekräftar ”hedersnormer och felaktiga föreställningar om den kvinnliga anatomin”, samt innebär ”en kränkning av för en flicka eller kvinna att hennes sexualitet på ett otillbörligt sätt gjorts till en angelägenhet för en vidare krets”. VHEK vill här understryka att utredningen bortser från tyngden i de påståenden som man själv för fram. I vår verksamhet möter vi ständigt människor som utsätts för hedersförtryckets olika dimensioner, vilket vi bland annat har dokumenterat i vår nyutkomna bok *Hedersförtryck: Berättelser från Sverige och världen*. Hederskulturens kärna handlar om kontrollen över flickor och kvinnors kyskhet och oskuld. Att inte kriminalisera utfärdandet av oskuldsintyg innebär därför en legitimering av den kränkning som den flicka eller kvinna som omfattas av intyget utsätts för. Men frånvaron av en kriminalisering innebär dessutom en legitimering av de vanföreställningar om kvinnokroppen och den förtryckande kvinnosyn som upprätthålls inom hederskulturen. VHEK:s perspektiv är att de oskuldsnormer som i dagens Sverige upprätthålls och begränsar flickor och kvinnor med rötter i andra länder måste bekämpas. Ny lagstiftning är ett av flera verktyg i denna frihetssträvan. En flicka eller kvinna som behöver ett skriftligt intyg om oskuld är också en person som agerar i rädsla för ett hot i sin nära omgivning. I denna del vill vi framhålla att lagstiftningen måste vara ett uttryck för det svenska samhällets allmänna rättsmedvetande och grundlagsfästa demokratiska värderingar och som står i konflikt med hederskulturens misogynna normer. Det är i denna kontext man måste förstå kravet på en kriminalisering av utfärdandet av så kallade oskuldsintyg. Men VHEK menar också att kriminaliseringen skulle ha en avskräckande verkan.

Utredarna begår ett tankefel när de konkluderar att ”[i]ntygandet bygger ofta på en oskuldskontroll och genom kriminaliseringen av oskuldskontroller minskar i praktiken utrymmet för att straffritt intyga oskuld”. Mot detta vill vi anföra följande argument: För det första kan aldrig en kränkning av någons integritet ursäktas med att den har föregåtts av en ännu värre integritetskränkning som i sin tur gjorts straffbar. För det andra så innehåller

argumentet ett mycket oprecist antagande om vad som "ofta" sker. För det tredje kan även denna vaga gissning ifrågasättas. I forskningsöversikten *Att möta patienter som söker för oro kring oskuld och heder* (2011) som Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) 2011 tog fram, på regeringens uppdrag, konstaterades att svensk sjukvård bidragit till såväl utfärdande av oskuldsintyg och genomförandet av hymenoperationer. Experterna pekade i sina slutsatser på att det saknas tydlighet i riktlinjer och lagstiftning. Denna otydlighet gällde alltså även utfärdande av så kallade oskuldsintyg. Ingenstans talas det om att de utfärdade ingreppen måste ha föregåtts av någon kvasivetenskaplig gynekologisk kontroll. Detta är en verklighet som bekräftas av VHEK:s möten med hedersutsatta flickor och kvinnor i Sverige. Den som utfärdar oskuldsintyg behöver inte själv omfatta några hedersnormer utan kan helt enkelt vara driven av ekonomisk girighet och en cynism för att dra egen vinning av patriarkala strukturer, andras vidskepliga föreställningar och flickors maktlöshet. Vi vill i detta sammanhang påpeka att Frankrike har infört en sådan lagstiftning.

Som tidigare omnämns konstaterar utredningen att utfärdande av så kallade oskuldsintyg i princip inte har medfört några konsekvenser för någon vårdgivare och sjukvårdspersonal. Det finns inget dokumenterat fall som inneburit prövotid eller återtagande av legitimation för någon läkare. Utredarna själva hittar bara två fall där IVO fattat beslut om att kritisera aktuell läkare. Mot bakgrund av denna statistik är det lätt att konstatera att hälso- och sjukvårdens egna regelverk, tillsyn och sanktionsmöjligheter inte varit tillräckliga för att garantera de rättigheter som uttrycks i patientsäkerhetslagen.

Vi delar inte utredningens bedömning att, det inte skulle finnas behov av att ge Inspektionen för vård och omsorg (IVO) ett särskilt uppdrag för att se över sitt arbetssätt för att motverka oskuldskontroller, oskuldsingrepp och utfärdandet av oskuldsintyg. Vi tycker att IVO ska få uppdrag för att motverka alla former av hedersnormer inom hälsovården men också se till att kommande lagstiftning mot oskuldsingrepp implementeras.

I samband med att den nu aktuella utredningen tillsattes skrev VHEK:s ordförande Amineh Kakabaveh tillsammans med dåvarande justitieminister Morgan Johansson den 3 november 2021 på Aftonbladet debatt:

"Syftet är att tydliggöra att dessa kontroller, utfärdanden av intyg och operationer ska vara olagliga och straffbara. Samhället kan aldrig acceptera att flickor och pojkar får sina liv begränsade i hederns namn. "De lagförslag som denna utredning ska lämna blir ytterligare en viktig byggsten i arbetet med att stoppa hedersförtrycket."

VHEK hoppas att nuvarande regering, trots utredningens överväganden, är beredd att i Sveriges riksdag samla majoritet bakom ett förslag om att också utfärdande av oskuldsintyg ska vara olagligt och straffbart.

VHEK är också starkt kritiska till att utredningen inte föreslår någon kriminalisering av omvändelseterapi. Utredarna menar att det inte finns några uppgifter om att terapiimiterande metoder för sexuell omvändelse har använts i Sverige. I denna del måste vi konstatera att utredarna grovt misslyckats i sin ambition att kartlägga såväl omfattningen som karaktären av den omvändelseterapi som idag bedrivs. Vi i VHEK möter unga människor i olika åldrar och med rötter i flera olika länder och med olika religiös bakgrund. Vi anförtros ofta gripande levnadsöden och mycket känsliga privata uppgifter. Detta innebär förstås ett enormt ansvar för oss att aldrig röja dessa personers verkliga identitet. Samtidigt är

anledningen till att utsatta människor vänder sig till oss ofta att de vill att vi ska kunna agera som ombud för de som själva inte har möjlighet att tala, och på detta kunna påverka politiska beslutsfattare. Vi vill därför i detta remissvar uppmärksamma två unga hbtqi-personer i dagens Sverige och vad de har berättat för oss. Vi kallar dem för A och B. A hade inte fyllt 16 år när vi först träffade honom. Han berättade för oss om hur han flera gånger hade skickats till ett land i Mellanöstern där imamer i moskén hade behandlat honom genom bön och särskild inskolning i Islam. En religiös ledare hade förklarat A som helt värdelös. Han blev därför flera gånger misshandlad och våldtagen. På grund av sin sexuella läggning ansågs han ha dragit skam över sin religion och sin familj. I sina föräldrars hemland blev A utsatt för såväl psykisk som fysisk misshandel, men också av sexuella övergrepp från äldre män.

A blev också utsatt för övergrepp från flera killar i den förort i Sverige där han själv bodde. Dessa övergrepp motiverades av att A påstods ha skadat sin familjs heder. När A fyllt 16 år flydde han hemifrån. Efter att ha utsatts för en gruppvåldtäkt fick han till sist skydd av socialtjänsten. A berättade för oss att inte ens socialtjänsten trodde på honom när han först berättade om de övergrepp han blivit utsatt för på grund av sin läggning. En lärare på A:s skola hade litat på hans berättelse men av rädsla för A:s familj vågade inte läraren agera. A hamnade under en tid på gatan som hemlös.

B har berättat för oss om hur han som 15-åring skulle ingå ett tvångsäktenskap sedan föräldrarna förstått hans sexuella läggning. Idag lever B på ett skyddat boende på grund av hot från hans familj. B:s bror och pappa misshandlade honom brutalt vid ett flertal tillfällen. Familjen försökte även lura med honom på en resa till familjens hemland för att där låta honom genomgå omvändelseterapi.

Båda dessa tonåringars berättelser visar på den utsatthet som hbtqi-personer i en hederskontext upplever. Hoten och våldet har inneburit en ökad risk för att söka sin tillflykt i tunga droger. Båda tonåringarna är troende muslimer som sökt tröst i sin religion men som samtidigt blivit förskjutna av sin familj med hänvisning till heder och religion. Den omvändelseterapi som A och B har berättat om innefattar alltifrån gruppterapi, medicinering och böner, men också grova våldsamma och sexuella övergrepp. I vår verksamhet möter vi hbtqi-personer med olika religiös bakgrund som på ett brutalt sätt har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. VHEK menar att det är ytterst angeläget med en lagstiftning som kriminaliserar omvändelseterapi och som gör det möjligt att utfärdade utreseförbud i de fall där ungdomar riskerar att föras utomlands för att utsättas för sådana omvändelseförsök.

I övrigt vill VHEK betona det fortsatta behovet av kunskapshöjande åtgärder om frågor som rör oskuld- och hedersnormer inom hälso- och sjukvård, såväl som inom, SFI, förskola, skola, på universitet, inom socialtjänst och rättsvårdande myndigheter.

Amineh Kakabaveh, Ordförande

Varken Hora Eller Kuvad

Tel. 076-1301236

Adress: Box 2031, 127 02 Skärholmen [Hedersförtryck: Berättelser från Sverige och världen](#) |

[Hederspodd](#) | [Förortsfeministen](#) | [Respektguiden](#) | [1100](#) och [1200](#)

[Facebook](#) | [Instagram](#) | [vhek.se](#)